

‘Sleutel ligt bij bodemleven’

De interesse in bodem groeit. Een aantal telers is aangesloten bij de Vereniging Natuurlijk Leven, Natuurlijk Telen. Het gelijknamige praktijknetwerk van zes telers is afgelopen najaar afgerond. Begeleiders Ton van der Lee en Roelf Havinga geven in deze laatste aflevering van de serie Bodem hun visie op de toekomst. ‘Ga maar aan de slag en neem er de tijd voor.’

Tekst: Arie Dwarswaard
Fotografie: René Faas

Loslaten is lastig. Telen is voor een belangrijk deel voortbouwen op zekerheden uit het verleden. Toch groeit de interesse bij bloembollentelers om op ecologische wijze te gaan telen. “Als je begint met ecologisch te telen, merk je al snel dat het ondernemen een stuk plezieriger wordt. Maar neem wel de tijd.” Dat stelt Roel Havinga van TEAM Ecosys, van 2012 tot en met 2014 projectleider van het praktijknetwerk Natuurlijk Leven, Natuurlijk Telen. Samen met Ton van der Lee, producent van hoogwaardige compost, legt hij uit hoe ecologisch telen werkt. Dat gebeurt na afloop van een workshop in BolleNoord, die Van der Lee samen met Wil Braakman voor het derde jaar organiseert, en waar afgelopen maand telkens zo’n veertig belangstellenden op af kwamen. Essentieel is de totale visie op herstel van bodemleven in relatie tot biodiversiteit.

BIODIVERSITEIT

Havinga legt uit: “Alles staat of valt met biodiversiteit in plant- en bodemleven. Bij voldoende aantallen en variatie in gewassen en bodemleven heeft de bodem van nature een goede bodemstructuur, bevat zij voldoende mineralen voor een gezonde en vitale gewasontwikkeling en levert het bodemleven bescherming tegen ziekten en plagen. De sleutel ligt in een evenwichtige voeding van het bodemleven, dat dan zorgt voor optimale voedselvoorziening van de gewassen. Belangrijk hierbij is zoveel mogelijk gebruik te maken van natuurlijke voedingsstoffen en mineralen, bijvoorbeeld uit melasse, zeewierextracten, visemulsie, mineralenrijke natuurlijke afzettingen als zeewierkalk, natuurfosfaat, zeezout en gesteenten als bentoniet, zeoliet of lavameel. Een stevige bijdrage aan bodemstructuur en bodemvruchtbaarheid wordt geleverd door biodiverse groenbemers. Bedenk dat tot de Eerste Wereldoorlog de stikstof en de fosfaat door het bodemleven

werd aangeleverd in ruil voor koolstof (suikers) en worteluitscheidingsproducten van de plant. Zodra je stikstof, fosfaat en kali alleen als kunstmest toepast, verstoort je deze cyclus.”

DRIE BOUWSTENEN

Wat Havinga en Van der Lee al jaren zien, is dat de bodem die voor allerlei agrarische teelten wordt gebruikt, arm is aan bodemleven. Met kunstmeststoffen lukt het nog steeds om een acceptabele opbrengst te behalen. Tegelijkertijd neemt het gehalte aan organische stof af en nemen plant- en bodemziekten, waaronder stengelaaltjes, toe. “De bodem is uit balans, en die balans is weer te herstellen”, aldus Havinga. Drie bouwstenen daarvoor zijn een combinatie van melasse en calcië, compost en biodiverse groenbemester. Havinga: “Melasse bevat sporenelementen in een zeer verdunde suikeroplossing. Mineralen en suikers zijn voor planten gemakkelijk opneembaar en leveren energie om in het voorjaar op te starten. De kunstmestgiften aan stikstof, fosfor en kali kunnen zo lager zijn en leveren minder verstoring van het bodemleven. Telers moeten zich goed realiseren dat het bodemleven zorgt voor de voeding van de plant. Als dat er dus niet of nauwelijks is, gaat het mis. Het bodemleven levert stikstof en fosfor aan de plant en krijgt daarvoor in ruil koolstof en uitscheidingsproducten van de plant. De mineralen uit steenmelen, compost en mest zijn nodig voor de opbouw van stabiele organische stof.”

Van der Lee vult aan: “Bij compost gaat het niet alleen maar om organische stof, maar ook om bodemleven stimulerende micro-organismen. Dat is goede compost.” Wat groenbemers betreft zijn Havinga en Van der Lee duidelijk: zo gevarieerd mogelijk. “In Nederland kennen we eigenlijk geen goede mengsels. In Duitsland zijn die wel te koop. Daar zitten tien tot twaalf verschillende groenbemers in. Die variatie is belangrijk. Zaaizaad is de goedkoopste meststof en zorgt tevens voor een goede bodemstructuur en waterbergend vermogen.” Havinga noemt deze vorm van landbouw

eco-agricultuur. Nieuw is het allemaal niet, benadrukt hij. “In de Verenigde Staten hebben Albrecht en Reams al vanaf de jaren dertig over dit onderwerp gepubliceerd.” Hij stelt nadrukkelijk dat geïnteresseerden er vooral de tijd voor moeten nemen om er mee aan de slag te gaan. “Trek er gerust drie tot vijf jaar voor uit. Dit heeft tijd nodig. Reserveer er een deel van je land voor en blijf ook op een deel werken op de vertrouwde manier. Wat ik in veel gevallen zie, is dat die ondernemers die hier mee aan de slag gaan, meer plezier krijgen in het ondernemen. Het wordt er weer leuker van.”

AAN DE SLAG

De zes leden van het praktijknetwerk zijn in 2012 met deze filosofie aan de slag gegaan. Van der Lee: “We zijn begonnen met het uitvoeren van een bodemanalyse volgens het model van Albrecht. Dat is een analyse die inzicht geeft in de behoefte aan hoofd- en sporenelementen. Dat advies is door de deelnemers onverkort overgenomen.” Vervolgens zijn de natuurlijke meststoffen in combinatie met kunstmest naar behoefte toegevoegd aan de percelen. Na drie maanden waren de eerste effecten al zichtbaar door een sterkere wortelontwikkeling en een betere bodemstructuur, aldus Van der Lee. “Je ziet

geen plassen meer op het veld en je voelt het gewoon aan de grond. Die veert meer dan een paar jaar geleden.” Deelnemer John Huiberts heeft er zelfs voor gekozen om nog geïntegreerder te gaan werken. Havinga: “Daarbij vindt er geen kerende grondbewerking meer plaats en blijft de grond zoveel mogelijk bedekt met biodiverse groenbemers en bloemrijke akkerranden. Doordat de grond permanent bedekt blijft, neemt de onkruidgroei ook af.” Wat onkruiden betreft, maakt Havinga graag even een klein uitstapje. Tijdens de workshop laat hij een tabel zien waarin is aangegeven welke relatie er bestaat tussen specifieke onkruiden en tekorten of overschotten van bepaalde elementen. “De onkruiden houden de teler dus een duidelijke spiegel voor. Uit de tabel blijkt dat de meeste onkruiden duiden op een serieus calciumtekort in de bodem. Een goede methode om de onkruiddruk te remmen is door in het najaar of voorjaar zo’n 200 kg/ha snel beschikbare kalk te strooien. Ook is het zaak om te kijken hoe je de bodem zoveel mogelijk bedekt houdt met gehakseld stro of gras. De meest intelligente wijze van aanbrengen van mulch is door een biodiverse groenbemester een aantal keren te hakselen en het materiaal op het veld te laten liggen. Een kale grond is niet natuurlijk.”

De meest voor de hand liggende manier om van het onkruidprobleem af te komen, is een bestrijding met een chemisch middel. “We zijn beslist niet tegen de inzet van chemie, maar pas vooral op voor glyfosaathoudende middelen.

‘De onkruiden houden de teler een duidelijke spiegel voor’

Dit zijn systemische middelen, die niet alleen bovengronds hun werk doen, maar ook in het bodemleven veel schade kunnen aanrichten. Bovendien legt glyfosaat hoofd- en sporenelementen voor jaren vast. Dat resulteert in een hogere ziektegevoeligheid en het bijvoorbeeld niet uitbalken van bollen in volgende teelten,

zonder dat de teler zich bewust is van de oorzaak. De deelnemers van het praktijknetwerk zijn een stuk voorzichtiger geworden met het inzetten van dit middel. Het gebruik is gemeengoed, maar bedenk wel: dit is gemeengoed.” Inmiddels is het praktijknetwerk beëindigd. Volgens Van der Lee en Havinga zijn de resultaten voor de deelnemers duidelijk genoeg om verder te gaan. “Het is voor hen de afgelopen jaren behoorlijk spannend geweest, maar ze hebben gezien dat het werkt.” Het praktijknetwerk is overgegaan in een vereniging, waar inmiddels 35 bedrijven zich bij hebben aangesloten. Havinga: “Hierdoor blijft een netwerk van kennis en ervaringen in stand. Als er vragen zijn, kunnen wij of andere leden ze beantwoorden.”

Voor beide mannen is het helder. Ecologische landbouw is de richting die de bloembollensector toekomst geeft. “Het mooie is dat elke teler zelf kan bepalen hoe hoog hij de lat legt. Hij zal het eerste jaar al ervaren dat zijn bodemstructuur verbetert en gewassen het gemakkelijker doen. Met het sterker worden van de natuurlijke bodem- en gewasbescherming zullen de opbrengsten en bolkwaliteit verder verbeteren en zal de toenemende productkwaliteit resulteren in lagere verliezen en minder uitval tijdens de bewaring.”

Meer informatie over het praktijknetwerk Natuurlijk Leven, Natuurlijk Telen is te vinden op de website www.natuurlijkleven-natuurlijktelen.nl